

daad en gedachte

**ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD**

30-ste JAARGANG, NUMMER 4, APRIL 1994

DAAD EN GEDACHT E

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redactie en administratie:
Schouw 48-11
8232 BD Lelystad
Postgiro 30 76 95

S O C I A L E O N R U S T I N F R A N K R I J K

In het februarinummer van *Daad en Gedachte* plaatsten wij beschouwing van een franse kameraad over de grote demonstratie van 600.000 à 1.000.000 mensen op 16 januari j.l. in Parijs. Hij zette uiteen, dat het oppervlakkig beschouwd een protest was tegen een door de regering Balladur ingediende onderwijswet, maar dat in feite om veel meer ging. Wat de demonstranten met elkaar gemeen hadden, dat was hun onvrede met het beleid, hun diepe onvrede met de politieke en economische situatie in Frankrijk.

De demonstratie droeg heel duidelijk een ander karakter dan de traditionele demonstraties die of door de vakbeweging of door bepaalde politieke partijen plegen te worden georganiseerd. In dat opzicht zag men die dag in de Franse hoofdstad precies hetzelfde wat al gedurende een paar jaar te zien bij allerlei soorten van acties in kleinere steden in de provincie: te weten een groeiende afkeer van het doen en laten van vakbeweging en partij en een in toenemende mate groeiend zelfstandig verzet van onderop.

Bij dit spontane, nu eens hier, dan weer daar aan de orde zijnde verzet, kunnen duidelijk twee verschillende soorten worden onderscheiden, te weten verzet van arbeiders in bepaalde bedrijven en daarnaast wanhopig verzet van werkloze jongeren in de troosteloze voorsteden van diverse steden.

Verscheidene jaren geleden al trok de franse vakbeweging aan de bel omdat zij zich ongerust maakte over de strijdvormen welke bij die akties werden toegepast. Het ging om strijdvormen die in het geheel niet pasten bij de vormen die tot de gebruikelijke methoden van de vakbonden behoorden. Het ging om een ongebruikelijke manier van posten, om het aanbrengen van weg- of railversperringen, om het 'gevangen' houden van directieleden en om het uit protest plunderen van kantoren.

Het aantal stakingen was in de laatste jaren geringer dan in de periode die er aan voorafging. Er waren eveneens minder door de vakbeweging op touw gezette zogenaamde 'actiedagen'. Daartegenover was er sprake van steeds meer botsingen tussen

de politie en allochtone jongeren als gevolg van brutaal politie-optreden waarbij soms jongeren werden doodgeschoten. Bij ongeluk, zoals de officiële lezing luidde, Hoe dat ook zij, de botsingen bewezen dat wat de openbare 'orde' genoemd wordt met grotere gestrengheid dan voorheen 'gehandhaafd' werd.

De staking bij *Air France*, waarover wij uitvoerig hebben bericht, was eveneens een voorbeeld van een andere wijze van ageren dan de bonden plegen te hanteren. De staking bestond in feite uit een reeks van kleine spontane stakingen overal waar door Air France gebruikte luchthavens of depots waren en daarbij om dezelfde soort methoden als bezetting en gijzeling van personen etc. Evenals het geval was bij vele andere acties van de laatste tijd, toonden ook hierbij de actievoerenden hetzelfde wantrouwen ten opzichte van de officiële organisaties.

Het succes van de stakers bij de luchtvaartmaatschappij bewees dat een directie en de managers gedwongen konden worden om bakzeil te halen wanneer ze geconfronteerd werden met het sterke verzet van vastbesloten arbeiders. De na de staking bij Air France gehouden demonstratie tegen de onderwijswet, van grote betekenis vanwege de algemene onvrede waarvan zij getuigde, leverde hetzelfde bewijs. De regering, die als directie van het staatsbedrijf Air France gecapituleerd had, capituleerde opnieuw voor hen die op de 16e januari de straat op gingen.

De normale 'beveiligingen', die de maatschappij ten dienste staan om onvrede te kanaliseren of af te leiden - hetzij via vakbonden, hetzij via politieke organisaties -, werkten niet, noch bij Air France-staking, noch bij het krachtige verzet tegen de schoolwet.

Deze nieuwe situatie maakte, dat de vakbonden nog meer hun best gingen doen om bij zich manifesterende onvrede van de werkenden hun functie van 'veiligheidsklem' beter te vervullen. Enerzijds probeerden zij het vertrouwen van de achterban, dat al sinds jaren hoe langer meer verloren ging, op allerlei manieren terug te winnen. Anderzijds echter trachtten ze daarbij toch telkens weer iedere vorm van actie of protest te kanaliseren.

Sinds begin februari waren er verscheidene demonstraties, waartoe de vakbeweging had opgeroepen. Soms demonstraties van één bepaalde groep zoals bijvoorbeeld de mijnwerkers (in maart), dan weer demonstraties van het personeel van één bepaalde onderneming (tegen de reorganisatie van het franse Telecom). Maar deze demonstraties verhinderden niet dat er tegelijkertijd allerlei zelfstandige acties van onderop plaats vonden. Het bleek, dat de vakbeweging alleen maar in staat was om hooguit een deel van de eigen leden te mobiliseren, wat gezien de lage organisatiegraad dan telkenmale weinig voorstelde. Het bleek bovendien dat de vakbeweging tegelijkertijd zich krachtig keerde tegen elk verzet van de (niet georganiseerde) anderen die zij, ook vanwege het geweld dat er soms bij te pas kwam, als 'relshoppers' betitelde. Als voorbeeld diene het protest van de franse vissers, dat ook bij ons op de televisie werd getoond. Het was een vorm van geweld waarvoor de franse regering wederom capituleerde.

Wat volgde was een totaal mislukte poging om een oplossing te vinden voor de jeugdwerkloosheid. Ondernemers werd toegestaan jongeren in dienst te nemen tegen een loon dat niet meer bedroeg dan 80% van het geldende minimumloon. Dergelijke krasse maatregelen waren in het verleden ook al eens toegepast zonder dat er veel moeilijkheden ontstonden. Maar ditmaal ging het anders. Er gebeurde precies hetzelfde wat er in januari was gebeurd toen er verzet tegen de schoolwet rees. De maatregel veroorzaakte een algemene uitbarsting van verzet door jongeren.

Een deel ervan werd direct door de afgekondigde maatregel getroffen. Die groep nam deel aan diverse demonstraties. De regering verwachtte dat het om een simpel protest ging en dat er daarna van demonstraties niet veel meer te merken zou zijn. Na enkele weken bleek dat men eenvoudig geen enkel vermoeden had gehad van de mogelijke konsekventies.

De demonstraties hielden niet op en bij elke volgende demonstratie, niet enkel in Parijs, maar in heel Frankrijk, waren er steeds meer betogers, zelfs in kleine steden. De leerlingen van de daar gevestigde scholen voor de beroepsopleiding van jeugdige arbeidskrachten weerden zich bij duizenden tegelijk. Van deze leerlingen zijn er maar heel weinig bij een vakbond aangesloten. Dat betekende dat de vakbeweging hun actie nog moeilijker onder controle kon krijgen dan een actie van reeds werkenden.

Tal van jongeren woonden in de 'ghetto's' van de voorsteden en velen van hen verkeerden als schoolverlaters in een uitzichtloze situatie en waren gewend aan verzet tegen de politie die vaak tegen hen optrad als zij zonder enig perspectief doelloos rondhingen.

Een deel voerde actie voor werk tegen het gebruikelijke loon. Een ander deel kwam in beweging uit protest tegen een systeem waarvan vooral juist zij altijd het slachtoffer waren. Aangezien de traditionele organisaties noch de ene groep, noch de andere in hun greep konden krijgen, leidde dat ertoe dat hun verzet een landelijk karakter kreeg, verspreid over heel Frankrijk. Allerlei organisaties deden tevergeefs hun best de beweging in de gebruikelijke banen te leiden. Weliswaar waren er jongeren die zich achter spandoeken van de bonden scharden, maar er waren niet weinig anderen, die dat niet deden, die meestal vóór de officiële demonstratie optrokken. Dat veroorzaakte felle botsingen met de politie, waarbij in minder dan geen tijd *beide* groepen - zowel die vóór, als die achter het spandoek - betrokken raakten.

Toen deze demonstratie en de daarmee gepaard gaande botsingen steeds talrijker werden en wonnen aan betekenis, deed de regering zonder enig succes enkele concessies en zag zich vervolgens opnieuw tot capituleren gedwongen. De maatregel werd ingetrokken. Het intrekken ervan had echter tot gevolg dat het de vraag werd of een andere, algemene, wet op het terrein van de werkloosheidsbestrijding, wel moest worden ingediend. Men besloot het over een andere boeg te gooien en erop te vertrouwen dat de vakbonden beter dan voorheen als buffer tussen de regering en de massa der ontevreden zouden fungeren.

De zojuist beschreven actie richtte zich tegen meer dan alleen maar het verlaagde jeugdloon. Evenals twee maanden eerder het geval was bij het protest tegen de schoolwet vormde ook ditmaal één speciaal ding de aanleiding tot een algemeen maatschappelijk verzet waarbij vele honderdduizenden de straat op gingen. Voorheen protesteerden ze *n i e t* allemaal tegelijk. Nu gebeurde dat wel en dat eerst maakte hun protest zo krachtig.

Tijdens een van de demonstraties werd een bord megedragen met de tekst: "Wij willen leven, niet volgen." Daarmee werd hetzelfde tot uitdrukking gebracht wat ook al op 16 januari tijdens de demonstratie tegen de schoolwet was vertolkt. Nu gaf de tekst uiting aan een nog wijder gevoel, overigens vaag verlangen.

Tijdens de actie tegen de schoolwet was er hier en daar, op beperkte schaal, sprake van geweld geweest. Nu barstte dat los in de troosteloze voorsteden en het breidde zich vervolgens uit naar de stadscentra. De jeugd uit de 'ghetto's' waren daarop samen met andere jongeren in een gemeenschappelijk gevecht met de politie gewikkeld.

Hoe het zal gaan wanneer nog weer andere maatregelen verzet uitlokken valt moeilijk te zeggen. Maar een ding lijkt wel zeker: iedere poging om de vakbeweging nog krachtiger als buffer te laten functioneren laat de w e z e n l i j k e rol van de vakbeweging alleen nog maar duidelijker uitkomen. De gebruikelijke overleg-organisaties worden telkens weer onderuit gehaald door de ontwikkeling van het kapitalisme en de traditionele "sociale spelregels" lapt men hoe langer hoe meer aan z'n laars. Het gevaar voor feller verzet en meer geweld is niet denkbeeldig. Omdat het gestimuleerd wordt door en een reactie is op geweld van de kant van de politie, had deze de instructie gekregen zich tijdens het optreden van de voorstadjongeren zo terughoudend mogelijk op te stellen. Maar zo'n maatregel verandert natuurlijk niets aan de maatschappelijke oorzaken van de ontevredenheid en het verzet.

Bij het schrijven van bovenstaand artikel is ruimschoots gebruik gemaakt van de informatie, ons uit Frankrijk verstrekt. (Afgesloten 10 april 1994.)

* *
*

MIJNWERKERS IN DE OEKRAÏNE NOG ALTIJD STRIJDBAAR

In de dagen van Gorbatsjov braken er in de russische kolenmijnen grote stakingen uit. Dat was in 1989. De mijnwerkers sloten zich aan bij nieuwe vakbonden die een tegenwicht trachtten te vormen naast de oude, traditionele bonden die sedert de jaren '20 in het toen bolsjewistische Rusland bestonden. Sindsdien zijn er ieder jaar grote stakingen in de russische kolenindustrie geweest. De problemen die er de oorzaak van waren zijn nog altijd niet opgelost. De arbeidsomstandigheden zijn nog steeds dezelfde als die van zestig jaar geleden toen de huidige mijnen in gebruik werden genomen. De technische installaties zijn verouderd; hier en daar worden de kolen nog niet machinaal gedolven. De lonen zijn nog laag. Toen die lonen vorig jaar gelijk bleven terwijl de prijzen tot het drievoudige of vijfvoudige stegen legden de mijnwerkers van het Donbassbekken, in juni, opnieuw het werk neer. Over hun staking publiceerde de *Russian Labour Review* eind vorig jaar een interessant en uitvoerig artikel waaraan wij het volgende ontleen.

Tussen 1989 en 1993 verlangden de kompels herhaaldelijk van de regering der Oekraïne verbetering van hun positie. De lonen werden verhoogd, maar dat haalde niets uit tengevolge van de steeds verdergaande inflatie. Afgezien daarvan waren er nog andere moeilijkheden. Het merendeel van de werkende bevolking in het Donbass-district spreekt russisch en verzet zich tegen oekraïnisering. Vandaar dat bij het begin van de staking in juni vorig jaar ook politieke eisen werden gesteld. Men verlangde een referendum, onder andere over de mogelijkheid de Donetsk-regio en andere regio's

economisch onafhankelijk te maken. Dan zou er een eind komen aan de situatie dat juist die regio's het grootste deel van het nationale budget leverden.

Op 28 mei 1993 kwamen vertegenwoordigers van de mijnwerkers van het Donetzkbekken bijeen om de eisen te formuleren. Men verlangde:

- dat er op 1 september van dat jaar in heel de Oekraïne een referendum zou worden gehouden over punten als het al dan niet vertrouwen hebben in de oekraïense president en het parlement;
- dat aan de Donetzk-regio in de nieuwe grondwet onafhankelijkheid zou worden gegarandeerd;
- dat vanaf 15 juni boete zou worden opgelegd aan banken die fondsen achterhielden;
- dat hogere lonen zouden worden betaald ter compensatie van zwaar werk;
- dat er verband zou komen tussen de lonen en de prijs van de kolen.

De afgevaardigden wilden de staking niet vóór 21 juni laten beginnen. Maar de mijnwerkers wilden zo lang niet wachten.

De eerste mijnwerkers die op 7 juni in staking gingen behoorden tot de nachtploeg van de Zasiadko-mijn, die het voorrecht heeft de kolen tegen harde valuta te verkopen. De positie van de arbeiders van deze mijn is naar verhouding beter dan die bij andere mijnen in de regio.

Al op de eerste stakingsdag breidde de actie zich als een lopend vuurtje uit. Op de eerste dag werd er bij 15 mijnen gestaakt, op de tweede dag al bij 50. Op 11 juni, de vijfde dag van de staking, waren 226 van de 250 mijnen in de Oekraïne stilgelegd. Eveneens stilgelegd waren 27 toeleveringsbedrijven, 8 kolenwerken en meer dan 100 industrieën in diverse regio die van de voorziening met kolen afhankelijk zijn.

Op 17 juni had de staking zich uitgebreid tot 228 mijnen, 40 toeleveringsbedrijven, 16 kolenwerken en 123 andere bedrijven. Inmiddels was berekend dat iedere stakingsdag de Oekraïne 2 miljard roebels kostte en dat de schade dagelijks groter werd. Aan het eind van de eerste week was het duidelijk dat de omvang en de betekenis van de staking groter was dan die van beroemde stakingen van het jaar '89.

Maar het verschil met de vroegere stakingen was ook nog wat anders. In 1989 was het zo dat een typische mijnwerkersfamilie het met het maandloon een maand kon uitzingen, in 1993 dat maandloon hoogstens voldoende was voor een paar dagen. Dat was de reden dat de regering op 10 juni besloot de economische eisen van de mijnwerkers in te willigen. Zij was bang dat anders een ernstige situatie zou ontstaan.

Tijdens de staking werd de vroegere directeur van de Zasiadko-mijn en op dat moment burgemeester van Donetzk tot vice-premier van de Oekraïne benoemd. De bevolking van de streek beschouwde hem als een van hen. Hij was het die op een meeting op 12 juni in Donetzk aankondigde dat de regering tot een loonsverhoging voor de mijnwerkers had besloten en dat hun belastingen met 10% zouden worden verlaagd. Ook zou een regeling worden getroffen voor de uitbetaling van het achterstallige loon.

Maar de mijnwerkers wilden ook den overige eisen ingewilligd zien. Zolang dat niet gebeurde staken wij door, vertelde de voorzitter van de onafhankelijke mijnwerkersbond van Donetzk aan een correspondent van de *Russian Labour Review*.

De Opperste Raad van de Oekraïne schorste op 15 juni de discussie over de eisen van de mijnwerkers voor onbepaalde tijd. Daarop besloot het stakingscomité de strijd voort te zetten. De mijnwerkers gaven te kennen dat er met hen pas te praten viel wanneer tot het houden van het verlangde referendum was besloten. Pas daarna kon over de rest van de eisen worden onderhandeld. Voor het eerst sinds de stakingen van juli

'89 werden de eisen van de mijnwerkers gesteund door brede lagen van de bevolking.

Op 17 juni gaf de Opperste Raad toe. Er werd bekend gemaakt dat er op 26 september '93 een referendum zou worden gehouden. Volgens het stakingscomité echter werd daarmee slechts de helft van de eisen ingewilligd. Er werd de garantie verlangd, dat indien tegen de president en de bestaande raden zou worden gestemd, opnieuw verkiezingen zouden worden gehouden en dat eventuele nieuwe verkiezingen niet later dan in november, uiterlijk in december zouden plaats vinden. Als dat niet gegarandeerd werd zou de staking voortduren.

Dezelfde dag nog werden hierover tussen vertegenwoordigers van de stakers en de nieuwe vice-premier besprekingen gevoerd. Maar de mijnwerkers kregen de gevraagde garantie niet.

Bij de metallurgische industrieën in de regio werd de noodtoestand afgekondigd. Tegen de 16e juni waren de aanwezige kolenvoorraden praktisch totaal verbruikt. In vele fabrieken doofden de ovens. Als de staking nog een paar dagen duurde zou dat tot groot productieverlies bij een groot aantal bedrijven leiden. De metaalindustrie drong er bij de mijnwerkers op aan de metaalnijverheid van de Oekraïne niet kapot te maken.

Op 19 juni besloot het overkoepelende stakingscomité de staking op te schorten. Maar het verklaarde daar meteen bij, dat deze zou worden hervat als de regering er niet voor zou zorgen dat de reeds gemaakte afspraken werden nagekomen. En bovendien, aldus het comité, moest de regering binnen een week nadat het toegestane referendum zou zijn gehouden bekend maken of er nu wel of niet verkiezingen zouden plaats vinden, uiterlijk in december.

Op 21 juni, bij het begin van een nieuwe week, werd het werk hervat door de meerderheid van de mijnwerkers. Maar enkele groepen mijnwerkers waren niet tot werkhervatting te bewegen. Op 24 juni lagen er nog 44 mijnen stil. Zij die bleven staken namen er geen genoegen mee dat over slechts een gering aantal van de in totaal 35 besproken punten overeenstemming was bereikt. Niettemin liep de staking langzaam af. Op 25 juni werd er nog maar bij zeven mijnen gestaakt.

Op 24 juni gaven de kompels van de Zasiadko-mijn een verklaring uit waarin stond, dat men de regionale onafhankelijkheid niet mocht scheiden van een hervervkiezing en een reorganisatie van de lokale bestuursorganen. Want anders zouden de corrupte plaatselijke partijleden en de reactionaire directeurs van ondernemingen nog meer macht krijgen dan ze al bezaten. De opstellers van deze verklaring beseften dat de staking niet alleen een protest was tegen de almaar stijgende prijzen, maar ook gericht was tegen het lokale bestuur.

De verklaring bewijst - schrijft *Russian Labour Review* - dat de mijnwerkers groot wantrouwen koesterden ten aanzien van de politici en de politiek. Tijdens hun staking kregen zij een telegram van de hoofdredacteur van de nog altijd stalinistische krant *Labour Russia* waarmee hun steun werd toegezegd. Het telegram werd verscheurd. "God spaar ons voor dat soort solidariteit", zeiden twee leden van het stakingscomité. "De bolsjewieken hebben Rusland al eens 'gered' en daar betalen we nog altijd een hoge prijs voor."

Op 17 juni protesteerde het stakingscomité met kracht tegen pogingen van sommige 'pro-bolsjewisten' om de staking voor hun doeleinden te misbruiken. Het verklaarde daarbij tevens dat iedere poging om in de Oekraïne de bolsjewistische partij opnieuw op te richten, op fel verzet van de arbeiders zou stuiten. Ze verlangden tevens dat de wederoprichting van de sinds lang in diskrediet geraakte partij onwettig zou worden verklaard.

Op 26 juni besloot de regering aan alle belangrijke eisen van de mijnwerkers toe te geven: verbetering van de manier waarop de loonadministratie werd gevoerd; lagere belastingen; nieuwe regels voor de compensatie voor mijnwerkers wier gezondheid door de arbeid was aangetast; verhoging van het minimum loon in twee etappes en toestemming dat bepaalde mijnen meer kolen zouden mogen exporteren dan tot dusver.

Verder werden maatregelen in het uitzicht gesteld die het volgende zouden behelzen:

- meer voedsel, meer brandstof en meer mijnhout;
- een andere vakantieregeling;
- financiële steun voor mensen uit de omgeving van Tsjernobyl die zo spoedig mogelijk naar elders wilden verhuizen;
- een beter milieubeleid voor industriële districten;
- een verbod voor ministers en staatsambtenaren om een functie in commerciële ondernemingen te vervullen.

Op enkele eisen van de mijnwerkers wilde de regering niet ingaan. Ze betroffen de financiële positie van mijnondernemingen en de hoogte van de investeringen. Inwilliging ervan zou teveel geld kosten. Ook niet ingewilligd werd de eis dat mijnwerkers volledig zouden worden doorbetaald bij tijdelijke invaliditeit. De regering wees ook eisen af betreffende uitkeringen voor energiegebruik, hogere pensioenen, optrekking van de lonen tot wat nodig is voor een normale consumptie alsmede uitbetaling van stakingsgeld. Dat alles zou, vond de regering, tot extra inflatie leiden.

Geen woord met betrekking tot de economische onafhankelijkheid van het Donbass-district, iets waar trouwens niet alle mijnwerkers voorstander van zijn.

De conclusie is dus, schrijft *Russian Labour Review*, dat de staking de voornaamste problemen van de Donetz-regio niet heeft opgelost. De belofte van de regering, aldus het blad, dat zij voortdurend op de positie van de mijnwerkers zal letten, is net zoveel waard als alle vroegere van regeringen, zowel die van vóór, als die van na de ineenstorting van het bolsjewistische systeem. "Betekent dat", vroeg het blad, "dat de Oekraïne nieuwe woede-uitbarstingen van de mijnwerkers staan te wachten?" "Daar kun je van verzekerd zijn", luidde het antwoord.

* * *

*

KANTTEKENINGEN BIJ DE STAKING

IN HET DONBASS-BEKKEN

Het artikel over de mijnwerkersstaking in de Oekraïne is de ietwat verkorte maar letterlijke vertaling van een artikel in het tweede nummer van *Russian Labour Review*. Wij willen er enkele kanttekeningen bij maken. In de eerste plaats deze, dat uit de tekst niet erg duidelijk wordt of de staking werd uitgeroepen, respectievelijk geleid werd door de sinds enkele jaren bestaande onafhankelijke vakbond, dan wel een 'wilde' aktie was. Dit is een punt waarvoor de uitgevers van de *Review* kennelijk weinig oog hebben en dat is heel begrijpelijk omdat de maatschappelijke ontwikkeling in Rusland in bepaalde opzichten niet zo ver is voortgeschreden als in het westen.

De russische arbeiders, dat blijkt aan het slot van het artikel, staan zeer afwijzend tegenover de politieke verhoudingen van nog maar een paar jaar geleden. Maar dat is vooral een politieke tegenstelling, als men al zo mag noemen. Voor zover zij lid van de nieuwe onafhankelijke vakbond zijn geworden, is dat gebeurd omdat zij niets moesten hebben van de traditionele met de staat verbonden vakbeweging van voorheen. Maar hun tegenstelling tot d e z e vakbeweging is niet dezelfde tegenstelling als die waarin zich in het westen de arbeiders tot de vakbeweging bevinden. Zulk een tegenstelling moet in Rusland en in de republieken die voorheen deel uitmaakten van de Sovjetunie nog komen. Vandaar dat wij aannemen dat de staking van de mijnwerkers door de vakbond werd geleid en dat de 'vertegenwoordigers van de mijnwerkers' waarvan in het stuk sprake is al dan niet vrijgestelde vakbondsbestuurders waren.

Wat zeker is: er was een duidelijke strijdwil en er werd druk op de vakbond uitgeoefend. Dat blijkt hieruit, dat de kompels eerder in staking gingen dan het stakingscomité (wie daar dan ook inzaten) had bedoeld.

Tenslotte dit: in de vertaling hebben wij het woord 'raden' gebruikt overal waar in de engelse tekst sprake was van 'soviets'. De reden is dat wij niet precies weten of in de Oekraïne en elders de oude *sovjets* nog min of meer zijn blijven functioneren of niet. In het Nederlands worden de woorden 'raden' en 'sovjets' niet steeds in dezelfde betekenis gebruikt. De engelse tekst in de *Russian Labour Review* is uit het russisch vertaald en het russische woord 'sowjet' betekent 'raad'. Het engels kent ook een verschil tussen 'sovjet' en 'raad', namelijk 'soviet' en 'counsel'.

Maar de oorspronkelijk russische tekst is in Moskou door Russen in het engels vertaald. Het duidelijke verschil is dientengevolge niet zichtbaar. Wij hebben voor alle zekerheid een woord gekozen dat voor beide mogelijkheden kan worden benut.

*   *

*

B o e k b e s p r e k i n g :

H E T   Z E E R   H A R D N E K K I G E   M I S V E R S T A N D

V A N   A R T H U R   L E H N I N G

Laat er over één ding geen enkele twijfel zijn: de onverflauwde ijver waarmee de inmiddels hoog bejaarde Arthur Lehnig van jongs af aan voor zijn overtuigingen is uitgekomen, zijn nimmer aflatende strijd vóór menselijkheid en vrijheid, tegen onrecht en onderdrukking en tegen iedere vorm van diktatuur of maatschappelijke leugen, verdient ieders respect. Zijn werkkracht moge bij het klimmen van de jaren wat verminderd zijn, zijn werklust is nog altijd ongebroken. Te betreuren valt slechts dat hij beide, niet altijd maar wel in zeker opzicht, gebruikt heeft om een gevecht te leveren, dat soms alleen maar zijn weerga scheen te vinden in dat, wat de edele ridder Don Quichotte leverde tegen de windmolens in La Mancha. Het gevecht waarvan wij hier

spreken, is het gevecht van Arthur Lehning tegen de opvattingen van Karl Marx of liever gezegd tegen opvattingen die hij, volgens ons ten onrechte, op dat moment voor de opvattingen van Marx hield.

Op zo'n moment, zeiden wij, s c h e e n zijn gevecht op dat van een Don Quichotte te lijken. Maar op de keper beschouwd is, zoals altijd, de werkelijkheid gekompliceerder. Het is nog maar enkele jaren geleden dat wij - bij de opening van een aan de Spaanse burgeroorlog gewijde fototentoonstelling in Utrecht - Arthur Lehning met grote nadruk Marx een "staatssocialist" hebben horen noemen. Dat hij met een dergelijke karakterisering zijn kijk op Marx in feite volledig zou hebben samengevat, kan moeilijk worden volgehouden door wie kennis neemt van zijn zojuist verschenen Nederlandse herdruk van zijn geschrift *Lenin en de revolutie* 1).

Het is met deze, inmiddels enigszins uitgebreide, tekst merkwaardig gesteld. In zijn - wederom afgedrukte - inleiding bij de eerste Nederlandse uitgave doet Lehning enkele uitspraken waarmee wij ons volledig kunnen verenigen. Hij betoogt daar dat "de interpretatie die Lenin in zijn beroemde brochure *Staat en revolutie* van de staats-theorie van Marx geeft, onhoudbaar is", dat "Lenin en zijn partij [. . .] de sowjets [. . .] uitsluitend hebben beschouwd vanuit het oogpunt van hun bruikbaarheid voor de verovering van de politieke macht door de bolsjewistische partij" en hij zegt ook, dat "de zogenaamde 'diktatuur van het proletariaat' van het begin af aan nooit iets anders is geweest dan de diktatuur van de partij respectievelijk van de partijbureaucratie . . ."

Op meer dan een plaats in de diverse hoofdstukken schrijft Lehning terecht dat (de door hem als 'staatsocialist' gedoodverfde) Marx van mening was, dat de staat diende te worden vernietigd en dat wat Lenin op dit punt in *Staat en revolutie* te berde brengt (Lenins opvatting dat de vernietigde burgerlijke staat door een nieuwe, z.g. proletarische staat moest worden vervangen) neerkomt op een Marx-vervalsing. Niettemin betekent dit geenszins dat Lehning er toch altijd andere opvattingen omtrent Marx en het marxisme op na heeft gehouden - en nog steeds huldigt - dan men misschien wat haastig op grond van bepaalde uitspraken aannam.

Lehning namelijk beschouwt de kritiek die de latere Marx op zijn aanvankelijke zienswijzen heeft geuit als a n a r c h i s t i s c h e uitspraken, die allerminst stroken met dat wat hij, Lehning, onder marxisme verstaat. De standpunten die de jonge Marx, bijvoorbeeld in *Het Kommunistisch Manifest* maar niet alleen daar, verkondigde doch die hij later nadrukkelijk voor *onjuist* heeft verklaard, die vroege standpunten zijn volgens Lehning, Marx' latere kritiek ten spijt, toch onlosmakelijk verbonden met het marxisme.

Deze, om het zacht uit te drukken, wonderlijke redenering heeft wonderlijke gevolgen. Lehning namelijk vergelijkt verscheidene passages van *Staat en revolutie* met dat wat de rijpe Marx over en naar aanleiding van de Parijse Commune heeft geschreven

---

1) Arthur Lehning, *Lenin en de revolutie - Marxisme en anarchisme in de Russische Revolutie*, uitgeverij Rode Emma, postbus 11378, 1001 GJ Amsterdam 1994, 150 blz., fl. 24,50; franco per post fl. 29,50. De tekst, geschreven in 1929, verscheen oorspronkelijk in het duitse anarcho-syndicalistische maandblad *Die Internationale* en later ook in boekvorm. Een eerste Nederlandse editie verscheen in 1971 bij de Amsterdamse uitgeverij Van Gennep. De nieuwe uitgave is uitgebreid met een interview en met een aantal andere teksten, waarvan een enkele niet eerder werd gepubliceerd

en toont vervolgens overtuigend aan dat Lenin zich ten onrechte op Marx beroept. Anders echter dan men na het lezen van de hierboven geciteerde uitspraak in Lehnings inleiding van 1971 zou mogen verwachten, wil hij in feite met zijn kritiek op Lenin **n i e t** het bewijs leveren dat Lenin geen marxist was. Hij wil ermee aantonen dat Lenin **g e e n a n a r c h i s t** was, zoals ooit door een paar lang vergeten en moeilijk serieus te nemen sociaaldemocraten lang geleden is beweerd.

Men zou geneigd zijn dit inmiddels een volstrekt overbodig betoog te noemen, als het niet zo was dat de desbetreffende regels toch hun betekenis hieraan ontlenuen, dat zij heel duidelijk laten zien waarom het bij Lehning draait. Voor hem bestaat nog altijd het verschil tussen marxisme en anarchisme hierin, dat Marx de produktiemiddelen aan de staat wil brengen, de anarchisten daarentegen de staat willen vernietigen. Dat nu echter is een hardnekkig misverstand. Wat Lehning voor het verschil houdt is het verschil in het geheel **n i e t**. Het werkelijke verschil moet worden gezocht in de totaal andere methode met behulp waarvan de verhoudingen in de samenleving worden geanalyseerd en een dientengevolge andere kijk op de drijvende krachten achter de maatschappelijke veranderingen.

Om dit verschil te illustreren kunnen wij niet beter doen dan erop te wijzen, dat Arthur Lehning zéér terecht het bolsjewisme ten scherpste veroordeelt, vanwege de onderdrukking van de arbeidende klasse, meer nog vanwege de bloedige terreur en de meedogenloze vervolging van andersdenkenden, in het bijzonder van andersdenkende socialisten, maar niet of nauwelijks aandacht besteedt aan de vraag **w a a r o m** er van dat alles sprake is. Voor zover hij dat wel doet stelt hij de bolsjewistische *opvattingen* verantwoordelijk voor wat hij “de verwording van de russische revolutie” noemt. Hij verklaart niet de bolsjewistische opvattingen uit de nu eenmaal gegeven verhoudingen in Rusland en het zijn juist deze verhoudingen - hun feodale structuur en de zwakte van de russische bourgeoisie - die het karakter van de revolutie en haar loop bepaalden.

Lehning noemt weliswaar de bolsjewiki *jacobijsen* maar nergens treft men bij hem de konklusie aan, dat deze russische jacobijsen hierom op de franse jacobijsen van 1792 en volgende jaren lijken omdat de russische revolutie van 1917 een soortgelijke omwenteling was en alleen maar een soortgelijke omwenteling kón zijn, als de franse op het eind van de 18e eeuw. Lehning konstateert kennelijk een **p o l i t i e k e** overeenkomst. Hij verdiept zich niet of nauwelijks in de overeenkomstige **s o c i a l e** achtergrond.

Ergens konstateert Lehning, op een toon die het midden houdt tussen medelijden en misprijzen, dat de opvattingen van Marx telkens weer door diverse ‘marxisten’ op zeer verschillende wijzen geïnterpreteerd zijn en dat elk van hen een of meer anderen bestreed, daarbij pretenderend, dat hij zelf ‘het ware marxisme’ had ontdekt. Lehning heeft er geen oog voor, dat elk van die interpretaties bepaald is door de maatschappelijke verhoudingen waarin de desbetreffende onderzoeker op een bepaald moment verkeert. Volgens Lehning wordt de ‘anarchistische’(!) Marx door Lenin verkeerd geïnterpreteerd en is Lenin daarom geen anarchist, maar een jacobijn. In werkelijkheid is het precies omgekeerd. Niet omdat hij Marx verkeerd interpreteert is Lenin een jacobijn, maar omdat hij een jacobijn is interpreteert hij Marx verkeerd.

Wat de diverse Marx-interpretatoren betreft: Lehning noemt - in het bij de oorspronkelijke tekst gevoegde interview - als “de twee belangrijkste” daarvan *Lenin*, wiens interpretatie hij eerder “onhoudbaar” heeft genoemd, en *Kautsky*, met wie vanwege diens interpretatie en diens methode, ooit de vloer is aangeveegd door Karl

Korsch 2). De keuze van Lehning lijkt mede hierdoor bepaald dat, naar hij opmerkt, “beiden het in één opzicht met elkaar eens zijn”, namelijk dat “volgens Marx de arbeidersklasse de staat nodig heeft” en hun beider interpretatie wat dat betreft derhalve dezelfde is als de zijne.

In een nieuw voorwoord bij de recente Nederlandse uitgave van '94 schrijft Lehning: “De door politici, politicologen en columnisten alom gehuldigde mening dat met de ineenstorting van het Stalin-imperium en de daarbij behorende ideologie van het marxisme-leninisme ook ‘het socialisme’ heeft afgedaan, is ronduit dwaas.” Het is even dwaas van ‘marxisme-leninisme’ te spreken. Met marxisme heeft het leninisme weinig te maken, ook al wekt het door zijn jargon de schijn van het tegendeel.

Dat men in Rusland met de staatskapitalistische produktiewijze in onoplosbare moeilijkheden is geraakt kan moeilijk als een bewijs gelden dat het *marxisme* zou hebben ‘afgedaan’. Dat het aan de staat brengen van de produktiemiddelen iets zou veranderen aan het kapitalistisch karakter van de maatschappij, is een illusie die Marx nadrukkelijk heeft bestreden. Dat Engels op het eind van zijn leven soms andere geluiden heeft laten horen - Lehning verzuimt om begrijpelijke redenen niet een van diens desbetreffende uitspraken te citeren - bewijst allerminst hetgeen Lehning ermee wil aantonen. Deze en andere uitspraken van Engels illustreren slechts dat er tussen hem en Marx bepaalde, dikwijls met ‘de mantel der liefde’ bedekte, verschillen bestaan. Aan Lehning zijn, zo vrezen wij, de aan deze verschillen gewijde publikaties ontgaan.

Het bovenstaande betekent echter niet, dat er naar onze mening van Arthur Lehnings uiteenzettingen geen goed woord te zeggen valt. Het tegendeel is waar. In de eerste plaats opent het boek dat hier besproken wordt met een, zij het dan beknopt, leerzaam en belangwekkend overzicht van de aan de revolutie van 1917 voorafgaande periode met de diverse daarin optredende revolutionaire stromingen en bewegingen.

In de tweede plaats bevat het voor de editie van 1971 geschreven voorwoord een kritiek op de trotskistische theoreticus Ernest Mandel waartegen weinig kan worden ingebracht. Hetzelfde geldt voor een, elders te vinden, kritiek op Trotzki zelf.

En voorts bevat Lehnings boek uitvoerige en soms minder uitvoerige informatie over de denkbeelden van de russische revolutionair Bakoenin, over zaken als de russische Arbeidersoppositie van Sljapnikow en Kollontaj, over het in de eerste jaren van de revolutie door de bolsjewiki gevoerde beleid, over de opstand in Kroonstadt, over de door Nestor Machno tussen 1918 en 1921 georganiseerde boerenbeweging in de Oekraïne alsmede over de na 1917 in Rusland gevormde nieuwe heersende klasse. Lehnings *kijk* op dit alles stemt vanzelfsprekend niet altijd geheel en al overeen met de onze, maar zijn correcte weergave van de feiten is van betekenis.

Desondanks: met de door hem vermelde feiten of met de door hem juist geciteerde uitspraken springt Lehning hier en daar op een wel zéér eigenmachtige wijze om. “Volgens Eduard Bernstein” zo schrijft hij in een als bijlage opgenomen, niet eerder verschenen artikel, “heeft Marx zich nooit bevrijd van blanquistische invloeden, want de essentie van het blanquisme, aldus Bernstein, is niet ‘de geheime organisatie en haar creatieve methoden, maar het geloof aan de creatieve macht van de revolutionaire staat’”

---

2) Karl Korsch, *Die materialistische Geschichtsauffassung, Eine Auseinandersetzung mit Karl Kautsky*, Leipzig 1929. De kritiek van Korsch is een totaal andere dan de kritiek van Lenin op Kautsky. Lenin is ondanks zijn kritiek altijd een echte leerling van Kautsky gebleven.

Bernstein heeft naar onze mening geen gelijk met zijn bewering dat Marx zich nooit van blanquistische invloeden zou hebben bevrijd. Maar dat wordt door Lehning niet nader onderzocht. Hij gebruikt de woorden van Bernstein zonder meer als een extra bewijs voor zijn stelling dat Marx een 'staatsocialist' was en wijst op diens inderdaad grote bewondering voor Auguste Blanqui.

Dat de bewondering van Marx de onverzettelijkheid van Blanqui gold, het feit dat deze franse revolutionair met geen gevangenis was klein te krijgen, betekende echter niet dat Marx - naar Lehning suggereert - ook al zijn opvattingen deelde. Meer dan eens heeft Marx zich over het blanquisme kritisch uitgelaten. De bolsjewiek Lenin was, wat geen verwondering hoeft te wekken, behalve een jacobijn ook een blanquist. Lehning noemt hem met recht zo. Marx was het niet! Dat Lehning het anders ziet spruit voort uit dat wat wij zijn zeer hardnekkig misverstand hebben genoemd.

Van misverstand getuigt o.i. ook de bijlage "Marx en het historisch ongelijk", waarin Lehning schrijft - men lette op de tegenstrijdigheden in zijn betogen - dat Marx onder socialisme niet minder verstond dan een maatschappij zonder klassen, zonder staat, een gemeenschap van vrije en gelijke producenten 3), waarin de vrije ontwikkeling van een ieder de voorwaarde is tot de vrije ontwikkeling van allen. Aan deze ditmaal correcte weergave van Marx' zienswijze voegt Lehning even correct toe, dat Marx dit niet als een ideaal zag en dat naar diens mening het socialisme geen idealen te verwerkelijken heeft. In wat hij laat volgen raakt Lehning het spoor bijster.

Lehning citeert 'een socialistisch tijdgenoot' van Marx, die tegen hem aanvoerde, dat er "in de wereld geen plaats is voor gedetermineerde plannen of vastgestelde en te voorziene wetten vooraf." Dat is een kritiek die Lehning kennelijk voor juist houdt en de 'wetten vooraf' waarvan hier gesproken wordt zouden dan de wetten zijn die Marx heeft geformuleerd. Daarop laat Lehning volgen, dat het niet de produktiekrachten, maar de mensen zélf zijn die de geschiedenis maken, alsof dat niet net precies datgene is wat Marx zegt.

Wetten zijn niet eeuwig en onveranderlijk, maatschappelijke wetten al evenmin als natuurkundige wetten. Dergelijke wetten zijn niet anders dan de theoretische samenvatting van de op een gegeven tijdstip bekende feiten en omstandigheden. Zij dienen te worden aangepast. Dat is wat natuurkundigen, met behulp van zekere methoden, voortdurend doen. Dat is wat men met behulp van de door Marx ontwikkelde onderzoekmethode ook moet doen, maar wat zij die van de theorieën van Marx een dogma maken voortdurend nalaten.

De opmerking, van Lehning, dat Marx historisch ongelijk had omdat de geschiedenis anders is verlopen dan hij voorspelde, is evenveel waard als de opmerking dat Newton volstrekt ongelijk had omdat na hem gekomen natuuronderzoekers bepaalde verschijnselen veel beter hebben weten te verklaren. Om nog even bij Newton stil te staan: hij heeft de val van de appel niet *voorspeld* maar *verklaard*. Marx op zijn beurt heeft, anders dan Lehning denkt, zich geenszins met voorspellingen bezig gehouden, maar met verklaringen, verklaringen inderdaad van economische en historische processen.

Lenin en de revolutie is gedrukt op goed papier en zeer verzorgd uitgegeven. Het boek wordt ingeleid door Ton Geurtsen, en is onder andere verrijkt met een zestiental illustraties, een beknopte lijst van Lehnings publikaties, een notenapparaat en een personenregister. Of het boek zou kunnen bijdragen tot een herwaardering van het libertaire socialisme, zoals inleider Geurtsen hoopt, staat te bezien. (C.B.)

---

3) Vrije en gelijke producenten heet het bij Marx. Lehning spreekt van "vrijheid en associatie".